

психологія, педагогіка, соціологія, історія, економіка і антропологія тощо, відбувається процес становлення нової, світоглядно ширшої і глибшої концепції гуманізації освіти. Йдеться не лише про цілісне бачення учня як складної системи, але й про взаємодію з іншими системами, контекст, в якому він живе.

Сучасне розуміння гуманізації освіти наближається до усвідомлення необхідності глибоких трансформацій щодо зміни світогляду усіх учнів, подолання його обмеженості антропоцентричними уявленнями. Йдеться про розширення розуміння гуманізму від антропоцентризму (зокрема й дитиноцентризму) до відмови від будь-яких централізмів (групових, національних тощо), тобто до розуміння цілісності усього контексту життя людини – природного, суспільного. Людина починає мислитись невід'ємною, органічною частинкою усієї системи Буття, відтак важливим стає завдання розвитку в учнів екологічного й суспільного, планетарного мислення, навчання мистецтва жити в гармонії з суспільством і природним довкіллям. Йдеться про відмову від недалекоглядної ілюзії про свою окремішність від світу, окремішність від дійсно об'єктивних онтологічних законів. Тому будь-яке суспільство, а сьогодні, в умовах глобалізації, – вся людська спільнота, через інститут загальної освіти, зобов'язана потурбуватися насамперед про надання усім учням знань про об'єктивні онтологічні закони. Цьому мають бути підпорядковані зміст, форми, методи тощо освітнього процесу. Це життєво важливе надзавдання сучасної гуманізації загальної освіти.

ЦЕНТРАЛІЗАЦІЙНО-ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ

Аліна Джурило

*Інститут педагогіки НАПН України
м. Київ*

На сучасному етапі розвитку України існує необхідність проведення обґрунтованих, послідовних та глибинних реформ усієї системи надання освітніх послуг з урахуванням вимог Європейського Союзу. Очевидно, що оновленню цілісної системи освіти в Україні, удосконаленню демократичної моделі в державі, становленню громадянського суспільства сприятиме оптимальне співвідношення централізації та децентралізації влади.

За сучасних умов трансформаційних процесів в Україні у сфері освіти постало питання поетапної децентралізації управління освітньої системи. Але на шляху реорганізації освіти стоять старі державні та соціальні інституції, зберігаючи свій статус, вони заважають переведенню державного сектору освіти до моделі надання освітніх послуг. За таких умов реформи не змінюють способу діяльності державних інституцій, саме тому на часі перегляд та розподіл обов'язків між центром та регіонами.

У багатьох країнах-членах ЄС кінець ХХ – початок ХХІ ст. став періодом початку або поглиблення процесу децентралізації з метою підвищення ефективності та якості надання суспільних благ і послуг, у тому числі в галузі загальної середньої та вищої освіти.

У незалежній Україні зазначена проблема теж активно досліджується. В останні десятиріччя з'явилась низка теоретичних та аналітичних робіт з обраної тематики таких науковців і практиків як Д. Дзвінчук, Л. Гриневич, Г. Єльнікова, С. Крисюк, В. Луговий, М. Набока, В. Нікітін, О. Овчарук, Р. Пастушенко, Н. Протасова та ін. Але, на жаль, практичне впровадження наукового та практичного доробку вітчизняних науковців гальмується недосконалість та бюрократизмом політичних інституцій влади.

Передусім потрібно уточнити дефініцію досліджуваного нами поняття, отже, децентралізація (від лат. *de* – відмова та англ. *centralization* – централізація) – це передання частини функцій державного управління центральних органів виконавчої влади місцевим органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування, розширення повноважень нижчих органів за рахунок вищих за рівнем.

Ідея децентралізації влади виникла в історичному процесі суперечок і пошуків найкращої моделі державної організації. Початком цієї історії можна вважати діаметрально протилежні ідеї щодо ідеальної організації держави французького політика і правознавця Жана Бодена (1529–1596 рр.) та німецького правознавця і теоретика державного будівництва Йоганна Альтузіуса (1557–1638 рр.).

Децентралізація – це процес перерозподілу або диспергування функцій, повноважень, людей або речей від центрального управління. Децентралізація влади включає як політичну так і адміністративну сторони. Децентралізація може бути територіальною (переміщення влади від центрального міста на інші території) та функціональною (шляхом передання повноважень на прийняття рішень з головного органу будь-якої галузі уряду до чиновників нижчих рівнів).

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови, який значною мірою базується на матеріалах одинадцятитомного тлумачного «Словника української мови» (1970–1980 рр.) наводиться наступне визначення зазначеного терміну: «децентралізація – це система управління, за якої частина функцій центральної влади переходить до місцевих органів самоуправління; скасування або послаблення централізації».

В Україні слово «децентралізація» вперше згадується в Конституції Української Народної Республіки від 29 квітня 1918 р., у якій зазначалося, що: «не порушуючи єдиної своєї влади, УНР надає своїм землям, волостям і громадам широкого самоврядування, дотримуючись принципу децентралізації».

У той час як децентралізація, особливо в урядовій сфері, широко вивчається і практикується, проте немає загального визначення або розуміння децентралізації. Сенс децентралізації може до певної

міри змінюватися залежно від аспекту, в якому вона розглядається. Ступінь децентралізації залежить від ступеня її функціональності. Концепція децентралізації по-різному застосована до групової динаміки і управління (менеджменту) наукою в приватних підприємствах та організаціях, політичних науках, юриспруденції (законодавстві) і державному управлінні, економіці (економічних науках) і технології.

Відповідно до Європейської Хартії Місцевого Самоврядування від 15.10.1985 р., зміст самоврядування полягає у гарантованому державою праві та реальній здатності самих територіальних спільнот громадян (територіальних колективів) та сформованих ними органів самостійно та під свою відповідальність вирішувати окрему частину публічних справ, діючи в межах конституції та законів відповідної держави. Органи місцевого самоврядування визнано однією з головних підвалин будь-якого демократичного режиму.

Дуже високий ступінь децентралізації спостерігається у Швеції, при чому уряд не втручається у справи місцевої влади. Такий же дуже високий ступінь децентралізації характерний для Данії.

Тож, децентралізація є способом територіальної організації влади, за якого держава передає право на прийняття рішень по визначених питаннях або у визначеній сфері структурам локального або регіонального рівня, що не входять у систему виконавчої влади і є відносно незалежними від неї.

Наслідком децентралізації є місцева та регіональна автономія. Комуни та регіони отримують право на самоврядування для вирішення проблем місцевого або регіонального значення. Закріплення за органами місцевого самоврядування повноважень здійснюється за принципом, «що завдання, які можна успішно виконувати на найнижчому рівні управління (наприклад на рівні муніципалітетів), повинні виконуватися саме там, тоді як за завдання, що є поза межами невеликого муніципалітету, мають відповідати регіональні органи управління».

Як зазначає Н. Постригач, децентралізація освіти вирішує такі нагальні проблем: а) освітні; б) адміністративні; в) фінансові; г) політичні. Децентралізація освіти охоплює два аспекти: 1) децентралізація – це складний процес, що зумовлює істотні зміни у

здійсненні освітньої політики, впорядкування фінансів, підготовку вчителів, визначення навчальних програм, управління навчальними закладами тощо; 2) децентралізація освіти передбачає зміни в чинній системі влади, а тому, це – політичний процес.

На сьогодні в освітянській сфері України існує три рівні державного управління: національний рівень (Міністерство освіти і науки України (МОН), міністерства та відомства України, Державна атестаційна комісія (ДАК)); регіональний рівень (управління освіти областей України); районний рівень (органи місцевих державних адміністрацій, районні відділи освіти).

Аналіз розподілу повноважень у вітчизняній освітянській сфері свідчить, що процес прийняття рішень, планування та управління освітою в Україні переважно зосереджується на фінансових, правових та матеріально-технічних аспектах, а також на відповідальності за зміст навчання та контроль за виконанням планів. З регіонів постійно збираються статистичні дані та різну інформацію, але належним чином вони не обробляються та не беруться до уваги під час прийняття управлінських та політичних рішень.

Відсутність діалогу та координації на всіх рівнях негативно впливає не тільки на державну освітню політику, для якої вимоги європейської інтеграції ще не виступають ні змістовними, ні організаційними рамками, а й на соціальний клімат у середині держави.

Децентралізацію в управлінні освітою необхідно здійснювати комплексно, між державою і громадянським суспільством, між органами влади та споживачами освітніх послуг, між державною виконавчою владою і місцевим самоврядуванням, між керівниками освітніх установ та освітянами. А для успішного проведення централізаційно-децентралізаційних перебудов в Україні дуже важливо досліджувати та використовувати успішний досвід країн Європейського Союзу та США.

ОСВІТНІ СТАНДАРТИ У РЕЦЕПЦІЯХ ЗАРУБІЖНИХ УЧЕНИХ

Олена Локшина, д-р.пед.н.

*Інститут педагогіки НАПН України
м. Київ*

В умовах стандартизації, яка характеризує сучасний розвиток систем освіти багатьох країн світу, відбувається подальша розбудова концепту освітнього стандарту в умовах багатомірності інтерпретацій. Констатовано, що первісне використання терміна «стандарт», запровадженого у Британії, пов'язане з фактичним рівнем, що його досягли чи не досягли учні в процесі навчання. Таке трактування і досі залишається домінуючим для цієї країни. Так, С. Томас та В-Цз. Пенг, посилаючись на британського науковця К. Гіббс, наголошують на превалюванні на сучасному етапі у Британії значення терміна «стандарт» у розумінні фактичного рівня досягнень учнів.

Водночас, в інших країнах дедалі більшої ваги в освіті набуває розуміння стандарту як нормативних вимог з боку держави, які приймаються за взірць освіченості у суспільстві. Документ «Стандарти курикулуму та оцінювання зі шкільної математики», який уперше містив вимоги до змісту освіти та систему вимірників, було розроблено у 1989 р. у США Національною радою вчителів математики. Стандарти позиціонувалися тут як еталон шкільної математичної освіти у США, а сам термін «стандарт» було вжито у розумінні «зразок», зокрема для шкільної математичної освіти.

Сьогодні американськими вченими (Д. Равіч) освітній стандарт розуміється як такий, що має такі характеристики: вони чіткі та такі, які можна виміряти; фокусуються на когнітивних досягненнях; базуються на традиційних академічних дисциплінах. Національна академія освіти у США виступає за те, щоб стандарти змісту базувались на чіткій, професійно розробленій ідеї формування змісту навчання. Стандарти не повинні бути перевантаженими та надмірно деталізованими. Національною радою з освітніх стандартів і тестувань США наголошується, що стандарти повинні містити високі, а не мінімальні вимоги до